

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2017

CİLT:7 SAYI:13-14

ISSN: 2146-5207

YABAN VE ANKARA ROMANLARININ GÖZÜYLE MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARI

Çetin Ali AYTAÇ

Özet: Bu çalışmada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun iki önemli romanı 'Yaban' ve 'Ankara' incelenecektir. Bu çalışmanın amacı, milli mücadeleyi ve Cumhuriyetin ilk yıllarını 'Yaman' ve 'Ankara' romanları perspektifinden ele almaktır. Bu anlamda bu çalışma, Türk edebiyatının değerli bir ismi olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun iki önemli eserinin gözünden milli mücadeleyi tahlil etmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 'Yaban', 'Ankara'.

THE NATIONAL STRUGGLE IN THE EYES OF THE NOVELS OF 'WILDERNESS' AND 'ANKARA' AND THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC

Çetin Ali AYTAÇ

Abstract: This study will examine two important novels of Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 'Wilderness' and 'Ankara'. The purpose of this study is to discuss the national struggle and the first years of the Republic with the perspective of the novels of 'Wilderness' and 'Ankara'. In this sense, this study is important in terms of analyzing the national struggle through the eyes of two important works of Yakup Kadri Karaosmanoğlu, who is a valuable name of Turkish literature.

Keywords: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Wilderness, Ankara.

YABAN VE ANKARA ROMANLARININ GÖZÜYLE MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARI

Çetin Ali AYTAÇ

Yaban: Bir Milli Mücadele Romanı

Bir paşa oğlu olan Ahmet Celal, yedek subay olarak katıldığı I. Dünya Savaşı'nda kolunu kaybetmiştir. Otuzlu yaşlarına geldiğinde kendisi için her şeyin bittiğini düşünmeye başlamıştır. İngilizlerin İstanbul'a girmesiyle İstanbul'a dönemeyen Ahmet Celal, emireri Mehmet Ali'nin teklifini değerlendirerek, Mehmet Ali'nin Orta Anadolu'da Porsuk Çayı kıyısındaki köyüne yerleşmeye karar verir.

Köye ilk geldiği andan itibaren Ahmet Celal'e "Yaban" ismi takılmıştır. Köylüler, köylere başka bir yerden biri geldiğinde o kişiyi yabancı olarak görürler. Ahmet Celal'i de yabancı olarak görüyorlardı ve bu yüzden ona "Yaban" ismini takmışlardı. Ahmet Celal köylülerden çok farklıydı. Sürekli okuyan aydın bir insandı. Köye ilk geldiğinde Mehmet Ali'nin evine yerleşmişti. Mehmet Ali, annesi Zeynep kadın ve kardeşi İsmail ile yaşamaktaydı. Zeynep kadın ve İsmail, Ahmet Celal'e pek iyi davranmamaktaydı. On dört yaşındaki İsmail'in yüzü bir yaşlının suratını andırıyordu. Zaman zaman Ahmet Celal'den sigara istemekteydi.

Köye ilk geldiği andan itibaren köylülerin kendisine mesafeli yaklaşımını fark eden Ahmet Celal, Mustafa Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'nı, Türk ulusunun bağımsızlık mücadelesini köylülere anlatmaya çalışır; fakat kimse onu ciddiye almaz ve söylediklerine inanmaz. Bu duruma çok içerlenen Ahmet Celal, zaman zaman bu durumu Mehmet Ali'ye sitemkar bir şekilde anlatır; ancak Mehmet Ali, Ahmet Celal'in köylünün milli mücadeleye karşı olan inançsızlığına sitem etmesine sessiz kalır ve endişe içinde, "Acaba bizi yeniden askere alırlar mı?" sorusunu sorar. Ahmet Celal ise Mehmet Ali'nin milli mücadele yıllarındaki bu korkaklığına çok kızmaktadır.

Bu sırada köye Şeyh Yusuf adında bir şeyh gelir. Adamın hastaları okuyunca iyileştirdiği, tüm dertlere deva olduğu söylenir. Köylüler bu adama

çok hürmet eder, severler. Din maskesi altında köyü manevi yönden sömüren Şeyh Yusuf'la Yaban kavga eder ve Yaban bu adama inanmadığını söyler. Köylüler, şeyhle kavga eden Yaban'ın çarpılacağını söyler. Yaban'ın bu tavrı karşısında şeyh, bu sefer köyden daha erken ayrılır. Şeyhin bu tavrı karşısında birçok köylü Yaban'a çok kızmaktadır. Herkes Yaban geldikten sonra köyde işlerin yolunda gitmediği kanaatindeydi. Yaban, köyü ekonomik bakımdan sömüren köy ağası Salih Ağa ile de zaman zaman kavga etmektedir. Salih Ağa, Ahmet Celal'in köylüleri bilinçlendirme mücadelesine hep karşı çıkmaktadır. İnsanların topraklarını haksız yollarla elinden almanın peşindedir. Ahmet Celal ise buna müsaade etmemek için uğraşıyordu. Ancak köylüler Salih Ağa ile mücadele etmek yerine boyun eğmeyi tercih ediyordu.

Köylülerin bu durumu karşısında morali bozulan ve köyde kendisini yalnız hisseden Ahmet Celal, kafasını dinlemek için ara sıra Porsuk Çayı kıyısına gider. Orada genç ve güzel bir kıza rastlar. Kızın kendisine uzaktan baktığını fark eder. Kıza aşık olan Ahmet Celal onunla konuşmak ister; ancak kız utanır ve koşar adımlarla ondan kaçır. Kızı takip eden Ahmet Celal, kızın hangi köyde oturduğunu öğrenir. Genç kıızı uzun süre kafasına takan Ahmet Celal, daha sonra kızın Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail'le evlenmek üzere olduğunu öğrenince hem şaşırır, hem de üzülür. Kendi aşık olduğu kızın İsmail ile evlenmesi onu bir kez daha umutsuzluğa sürükler.

Mehmet Ali'nin tekrar askere alınmasından sonra Zeynep kadının kendisine karşı olumsuz tavırları ve İsmail'in sevdiği kızla evlenme durumu karşısında evden taşınan ve yalnız yaşayan Ahmet Celal, günden güne sessizleşmeye başlar, içine kapanır. Bu sırada Yaban'ın ev işlerini Emeti kadın halleder. Çamaşırlarını yıkar, evini temizler. Daha sonra yanında, eşi tarafından aldatılan ve terk edilen Süleyman kalmaya başlar.

Aklı hep milli mücadelede olan Ahmet Celal, savaşın köyün yakınlarına geldiğini top seslerinden işitmeye başlar. Bu durumu ne kadar köylülere anlatsa da, köylüler pek oralı olmaz. Bir gün köyün tepesinden geçen Yunan uçakları, köylülere uçaktan mektup bırakır. Mektupta İstanbul Hükümeti ile bir olduklarını, köylülere hiçbir şekilde zarar vermeyeceklerini ve kendilerine itimat edip Mustafa Kemal ve çetesine uymamaları gerektiğini ifade ederler. Köylüler, Yunanlıların bu sözlerine inanmıştır. Mustafa Kemal'i ve milli mücadeleye katılan tüm askerleri kendilerinden görmüyorlardı. Bu duruma çok sinirlenen Ahmet Celal, Yunanlıların bir gün bu köye de geleceğini ve hiçbir şekilde köylülere iyi davranmayacağını anlatır; ama köylü Ahmet Celal'i dinlemez.

Bir gün yine Porsuk Çayı'na doğru giden Ahmet Celal, Türk subaylarla karşılaşır. Türk subaylardan biri Ahmet Celal'e köylüleri sorar ve neden mücadelede yer almadıklarını merak eder. Ahmet Celal ise köylülerin bu duruma sindiğini ve Yunan işgali altında yaşamaya razı olduğunu anlatır. Subay

ise bu duruma çok sinirlenerek, “Biz bu köylüleri mi kurtarmak için savaşıyoruz” diye sitem eder.

Sakarya Savaşı’nın hemen öncesinde Yunan birlikleri köye girer ve acımasızca tüm direnenleri öldürür. Köyü yağmalayan, halka işkence eden Yunan birlikleri, Emeti Kadın’ın yeğeni Hasan’ı da işkenceyle öldürürler. Kaçarak dereye saklanan köylüler hem savaşmak istemez, hem de Mustafa Kemal’i Yunan’a saldırmakla suçlarlar. Birçoğunu yakalayan düşman, köy meydanında hepsini öldürür. Yunan esareti altında aşık olduğu ve İsmail’in karısı olan Emine ile yeniden yakınlaşan Ahmet Celal, Yunan esaretinden kaçmak için Emine’yi alıp hızla koşarlar. Arkadan edilen ateşler sonrası vurulsalar da kaçmayı başarırlar. El ele tutuşarak kaçışan ikili köyün mezarlığına saklanır ve yaralı halde sabaha kadar orada bekler. Ertesi gün yola çıkacaklardır; ancak yarası ağır olduğundan Emine ayağa bile kalkamamaktadır. Ahmet Celal, yazdığı bir defteri kızın eline sıkıştırır ve bilinmeyen bir yolculuğa doğru yürüyüp gider.

Ankara: Cumhuriyetin Başkenti

Yakup Kadri’nin *Ankara* romanında, milli mücadele döneminde toparlanış, ardından gelen zafer ve milli mücadeleden sonra Cumhuriyet’in ilk yıllarında savaş sıkıntılarını geride bırakıp modernleşen ve bir o kadar da özünden kopup sosyeteleşen Ankara’nın birbirinden farklı iki dönemi anlatılmaktadır.

İstanbul’un yabancı devletler tarafından işgal altında olması sebebiyle Selma Hanım, bir bankada şef olan eşi Ahmet Nazif Bey ile Ankara’ya taşınır. Ankara’ya gitmek istemelerinin sebebi, orada başlatılan milli mücadeleye katılmaktır. Bu, onlar için yeni bir başlangıç, bir kurtuluştur. Orada küçük bir eve taşınırlar. Taşındıkları evin sahibi olan Ömer Efendi, I. Dünya Savaşı’ndan sonra yoktan yere servete konup zengin olanlardandır.

Nazif Bey, bir gün Büyük Millet Meclisi’nde mebus olan eski arkadaşı Murat Bey ile karşılaşır. Bağ evinde oturan Murat Bey, Nazif Bey ile eşi Selma Hanımı evine davet eder. Bu davette Murat Beyin diğer arkadaşı Binbaşı Hakkı Bey de bulunur. Selma Hanım, Hakkı Beyin vatansever, milliyetçi düşüncelerinden oldukça etkilenir. Daha sonraki günlerde Selma Hanım ile Binbaşı Hakkı Bey at gezintilerine çıkarlar. Nazif Bey ise bu duruma sesini çıkarmaz.

Bir başka gün yine Selma Hanım, eşi Nazif Bey ile Murat Bey, ailesi ve Binbaşı Hakkı’nın da bulunduğu bir sohbet toplantısına katılır. Burada İstanbul’dan gelen yeni bir yazar olan Neşet Sabit ile tanışır. Selma Hanım, Binbaşı Hakkı Beyde yaşadığı hissiyatı Neşet Sabit’te de yaşar. Onun konuşmalarından oldukça büyülenir. Bu etki ilerleyen zamanlarda da kendisini gösterir.

Silah kullanmayı iyi bilen Selma Hanım, Binbaşı Hakkı Beyin yaptırdığı atış denemesinde başarılı olur ve milli mücadelede görev almak için talepte bulunur. Binbaşı Hakkı Bey ise onun Eskişehir'deki bir hastanede görev almasını sağlar. Ancak aradan geçen bir haftanın ardından Yunanlıların taarruza geçmesi, Selma Hanımın tekrar Ankara'ya dönmesine sebep olur. Yunanlıların Ankara'ya gelemeyeceği inancında olan Selma Hanım, vatanın kalbinin burada attığına inanmaktadır. Nazif Bey ise tam tersini düşünmektedir ve eşine Kayseri'ye gitmeleri gerektiğini söyler; ancak Selma Hanım Ankara'daki mücadeleye bağlılığından ötürü bu teklifi kabul etmez. Nazif Bey ise sözünü dinlemeyen eşini terk ederek Ankara'dan ayrılır.

Türk ordusu Sakarya'da zafer kazanır. Yunanlılara Büyük Meydan Muharebesi'nde ağır darbeler vurur ve İzmir Yunanlıların elinden geri alınır. Böylece Türk milleti kesin zaferi elde eder. Miralay rütbesi alan Binbaşı Hakkı Bey Ankara'ya geri döner. Selma Hanım, düşüncelerini çok takdir ettiği Miralay Hakkı Bey ile evlenir. Ayrıldığı eşi Nazif Bey ise kötü bir hayat sürmeye başlamıştır.

Emekli olduktan sonra fikirleri, giydiği kıyafetleri, yaşam tarzı ve Selma Hanıma olan tavırları değişen, Ankara'daki birçok vatandaş gibi lüks merakı olan Miralay da, Selma Hanımın gözünde Nazif Bey gibi düşmeye başlamıştır.

Batılılaşma fikrini yanlış anlayan insanlar, Gazi Mustafa Kemal'in inkılaplarını kavrayamamıştır. Batılılaşma fikrinin balolardan, çay partilerinden, lüks hayattan ibaret olduğunu sanmaktadırlar. Miralay Hakkı Bey gibi mebus Murat Bey de lüks hayatın içinde kaybolup gider. Hatta lüks yaşamı içinde mebusluğu bile bırakır. Artık bu gibi lüks meraklısı insanlarda milli mücadele ruhundan eser kalmamıştır.

Ankara, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sadece hayat tarzıyla değil, mimari yapısıyla da Avrupai bir havaya bürünmüştür. Selma Hanım, Ankara'daki bir yılbaşı etkinliğinde daha önce etkilendiği ve etkisinden kurtulamadığı Neşet Sabit Bey ile yeniden karşılaşır. Sohbet eden iki eski dost, Batılılaşmanın eğlence olmadığını, bilimsel gelişme ve değişme olduğunu düşünmektedir. Neşet Sabit Bey ile aynı düşüncelere sahip olan Selma Hanım, Hakkı Beyin yabancı bir kadınla flörtünün olması üzerine Hakkı Beyden iyice uzaklaşır ve bu durum boşanmaya kadar gider.

Hakkı Beyden ayrılan Selma Hanım, Neşet Sabit Beyin yardımıyla öğretmen olur ve kendisiyle evlenir. Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında Gazi Hazretlerini eşi Neşet Sabit Bey ile büyük bir coşkuyla dinler. Atatürk'ün oluşturduğu inkılaplar halk tarafından benimsenir. Ankara'nın ve Türkiye'nin hayat tarzı olumlu yönde değişir ve gelişir. Batılılaşma fikrini kendi menfaatleri doğrultusunda yaşayan ve kendi çıkarlarını ülke çıkarlarından ön planda tutan sosyete grup ise Ankara'nın bu değişimine ayak uy-

duramaz ve Avrupa'ya yerleşir.

Bu dönemde Devlet Tiyatrosu'nun açılışı için hazırlıklar yapılmaktadır. Roman yazarlığı yapan Neşet Sabit Beyin "Kaltabanlar" adlı komedi oyunu da Devlet Tiyatrosu'nun açılışında sahne alacaktır. Oyun günü geldiğinde, oyunu izleyenler arasında Atatürk de bulunmaktadır. Oyunun sonunda Neşet Sabit'i yanına çağırılan Atatürk, kendisini tebrik eder.

Neşet Sabit Beyi çok seven Selma Hanım, orta yaş bunalımına girer ve eşinin kendisini aldattığını düşünmeye başlar. Özellikle oyunda rol alan Yıldız Hanım adlı genç bir kızla olan yakınlığını kıskanır. Bir süre ikisinin de tavrını yakından takip eder; ancak aldatmaya yönelik herhangi bir şüphe bulamaz. Zaten daha sonrasında Yıldız Hanım sporcu bir gençle evlenir.

1933 yılında 10. yıl kutlamalarının ardından Cumhuriyet'in 20. yıl kutlamalarının hayalini kuran Selma Hanım, bir gün eve geldiğinde kendisine Türkiye Cumhuriyeti'nin 20. yıl kutlamalarıyla ilgili bir davetin geldiğini hayal eder ve o zaman yaşlandığına karar verir. Kutlamalara eşi Neşet Sabit Bey ile katılan Selma Hanım, bu sefer yaş itibarıyla kutlamalarda yorgun düşer. Kutlamalar, yine binlerce insanın Çankaya'ya akın akın akmasıyla birlikte büyük bir coşkuyla geçer.

Yakup Kadri'nin milli mücadele dönemini ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını anlatan bu iki romanında aydın kesim ile köylülerin toplumsal olaylara bakış açısındaki farklılıklar ortaya çıkarılmıştır.

Yaban'da, köylülerin milli mücadele ruhunu benimsememeleri ve teslimiyetçi anlayışı kabul etmeleri anlatılır. Hayat düzenlerinin bozulmaması için her şeye razı olurlar. Biraz da bize bir şey olmasın da, kime ne olursa olsun düşüncesi hakimdir. Kendinden olmayanları farklı görürler ve aralarına kolay kolay almazlar. Hurafelere inanırlar. Aydın kesimin yaşayışı, yaşam tarzı onlara çok uzaktır. Geleceklerini görme açısından yeterli bilince sahip değillerdir. Aydınların başlattığı milli mücadele hareketine inanmak yerine, İstanbul Hükümeti'nin ve düşmanın bu hareketi "çetelerin ayaklanması" diye aktarmasına inanmaktadırlar. Vatanın düşman işgalinden kurtarılamayacağını kabullenmişlerdir ve çaresizdirler. Tek dertleri kendi yaşamlarına dokunulmamasıdır. Ancak bir gün düşman onların da köyünü basar ve birçoğunu öldürür. Köyün tek aydını olan Yaban da köylülere aslında tam bunu anlatmak istemiştir.

Ancak zaferlerin kazanılmaya başlanmasıyla birlikte aydınların başlattığı milli mücadele hareketine köylüler de destek vermeye başlarlar. Toplumun bu mücadeleye olan inancı, hem kazanılan zaferlerden, hem de düşmanın kendilerine de verdiği zararlardan sonra artmaya başlamıştır. Birbirinden kopuk olan aydın kesim ile köylüler, bu mücadele ruhuyla zamanla birleşirler.

Yakup Kadri'nin *Ankara* kitabında ise, *Yaban*'da milli mücadele ruhu

taşıyan aydın kesimin, daha sonra Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte çözüm arayışları ele alınmıştır. Milli mücadele döneminde birleşen aydınlar ile köylüler zamanla yine birbirlerinden kopmaya başlamışlardır. Toplumsal değişimin gerçekleşmesi, Atatürk inkılaplarının hayata geçirilmeye başlanması, Batılılaşma hareketi, toplumun aydın kesiminde farklı bir şekilde algılanmıştır. Batılılaşmayı, gelişmeyi lüks hayattan ibaret olarak görmüşlerdir. Milli mücadeleyi başlatanların içinde olan bu kesim, zamanla bu ruhu kaybetmeye başlamıştır ve mala mülke, eğlenceye, şatafata önem vermiştir. Milli mücadele ruhunu kaybetmeyen diğer aydın kesimi ise bu durum rahatsız etmiştir.

Yaban'da aydın ile köylü arasındaki fark, bilinçli elitlerle ve bilinçsiz köylüler ayrımıyla açıklanırken, bu durum *Ankara* romanında zengin ve fakir ayrımıyla açıklanır. Ya da lüks hayat yaşayan elit kesimle elit olmayan geniş kesim arasındaki farklılıkla da açıklayabiliriz. Bu durum, köylü ile aydını tekrar birbirine yabancılaştırmıştır. Ancak Atatürk'ün inkılapları topluma hızla yayma çalışmaları kendisi hayatta olduğu süre zarfında başarıyla gerçekleştirilmiştir ve toplum tarafından benimsenmiştir. Kendisini elit olarak gören kesim ise bu değişime ayak uyduramayıp Avrupa'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

Toplumun birbirinden farklılaşması, kopuk olması en çok iç ve dış düşmanların işine yaramaktadır. Toplumun birbirine olan güvensizliği, düşmanın hareket etme alanını ve başarıya ulaşma imkanını daha fazla güçlü kılmaktadır. *Yaban*, bize aslında bunu anlatmaktadır. Daha sonra toplumun birleşerek neler yapabildiği, vatanını nasıl kurtarabildiği ortaya çıkmıştır. Bu kopukluğun tekrar yaşanmaya başlaması *Ankara* kitabında farklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Belirli bir kesimin diğer kesimle aynı havayı soluması, iki tarafın birbirine olan bakış açısını farklı yönde etkilediği gibi, iki tarafın birbirine karşı yabancılaşmasına da sebep olmaktadır. İşte bu durumu, toplumun her kesimini birleştiren Atatürk inkılapları engellemiştir. Ancak onların da Atatürk döneminden sonra engellenilmeye çalışılması, toplumun yine birbirinden kopuk hale gelmesine neden olmuştur.

Atatürk "Türkiye, şeyhler, dervişler, müritler, meczuplar memleketi olmaz" diyerek, toplumu bilinçsizleştirmeye, hurafelere inandırmaya çalışanlara karşı bir önlem almıştır. Aldığı en etkili önlem ise ilkelerinden biri olan "laiklik"tir. Ancak 1946 yılında çok partili sisteme geçtikten sonra CHP iktidarda kalabilmek, kaybedilen oyları kazanabilmek için her türlü tavizi veriyordu. CHP'nin iktidardayken yaptığı dini uygulamalardan sonuncusu türbelerin açılması olmuştu. 1945-1950 döneminde dine yönelik gelişmelerden birisi de İslami içerikli neşriyatta olan sayısal artıştır. İslami içerikli neşriyatın yayın anlayışı tamamen rejim aleyhtarlığı yönünde idi. Bu tür yayınlardan bazılarının hedefleri doğrudan Atatürk ilke ve devrimleriydi.

YABAN VE ANKARA ROMANLARININ GÖZÜYLE

Bu durum, 1950 seçimlerinden sonra DP iktidarında hızla devam etti. Adnan Menderes'in ve bazı D.P. milletvekillerinin gerici çevreleri inkılapların etkisini silme yönünde teşvik eden tarzda konuşmalar yapması, bazı il ve ilçe parti kongrelerinde fes ve sarık giyilmesine izin verilmesi, hafta tatilinin yeniden Cuma gününe alınması, kadınların açık-saçık gezmelerinin yasaklanması, birden çok kadınla evlilik yapılması, Anayasaya devletin dininin İslam olduğunu belirten ifadenin konulması, kadının çalıştırılmaması, evlenme ve boşanmalarda kadınlara daha az hak tanınması, kızların ilköğrenimden sonra okutulmaması gibi birtakım gerici taleplerin ileri sürülmesine neden olmuştur.

Milli mücadele döneminde ve Atatürk inkılaplarının hayata geçtiği dönemde bir olan aydın kesim ve köylüler, bu söylemlerin yaygınlaşmasıyla ve Atatürk inkılaplarının sekteye uğratılmasıyla birlikte yeniden birbirinden uzaklaşmaya, birbirine yabancılaşmaya başlamıştır. Bu yaşananlar zamanla ülke içindeki birliğin ve huzurun bozulmasına yol açmıştır.